

'Marmer is volkomen zichzelf'

Al sinds 2000 geeft beeldend kunstenaar Willem Harbers (Rheden, 1967) lezingen over marmer, het materiaal dat de bron is van zijn sculpturale werk. Hij combineert het marmer met de meest uiteenlopende andere materialen. Geheel witte constructies worden afgewisseld met beelden in één overheersende kleur. Zijn 'machines' produceren niets concreets, maar laten wel de fantasie werken.

Door Rob den Boer

Willem Harbers woont met vrouw en dochter in een groot voormalig pakhuis nabij de Kinkerbuurt in Amsterdam. Daar heeft hij zijn atelier en bovenin is een ruim appartement gemaakt. Door het raam aan de zijkant kun je vrij over de daken van de belendende panden kijken. Een ideale plek om te wonen, te werken en te reflecteren. Willem Harbers behoort tot de kunstenaars die precies weten waar ze mee bezig zijn en dat ook goed over kunnen brengen op anderen. Hij geeft inzicht en inspireert mensen om verder te denken. Een interview over 'The way the marble goes', de titel van zijn nieuwe serie lezingen.

Hoe ben je met marmer in aanraking gekomen?

“Al op de Rietveldacademie was ik gefascineerd door hoe vorm en licht samen werken. Ik gebruikte daarom bewust geen kleur. Tijdens mijn werkperiode in het Europees Keramisch WerkCentrum (EKWC) in Den Bosch, gebruikte ik wit glazuur. Vervolgens kreeg ik een beurs waarmee ik een jaar aan de Accademia di belle Arti Carrara in Italië kon studeren. In de marmergroeven van Carrara waren heel veel kunstenaars bezig. Ik had nog nooit met steen gewerkt, maar het marmer greep me gewoon. Het hakken, het construeren paste beter in mijn manier van denken dan vormen opbouwen in klei. Marmer heeft een enorme aantrekkingskracht, want het is volkomen zichzelf. Het komt zo uit de bodem, is door en door natuur, zonder laagje.”

Wat maakt Carrara zo bijzonder?

“Carrara is het episch centrum voor het delven en verhandelen van marmer in de hele wereld. Bijna iedereen in die stad is er op een of andere manier bij betrokken. Sinds 1995 ben ik jarenlang op eigen gelegenheid eenmaal, soms tweemaal per jaar terug geweest. Gelukkig is marmer wel toegankelijker geworden en kun je het nu ook in Nederland kopen. Maar Italië blijft uniek wat dat betreft en ik wil dan ook binnen enkele jaren weer terug naar Carrara.”

Werken in steen is een traditionele techniek. Jij verbindt het echter met industriële vormen. Hoe is die combinatie van denken tot stand gekomen?

“Alles in Carrara draait om techniek, want er zijn circa 270 groeven in drie valleien. Het marmer moet zo efficiënt mogelijk uit de bergen worden gehaald. Complete bergen worden daar 'weg gegeten', want het beste marmer zit vaak bovenin, soms wel 2000 meter hoog. De hele dag komen grote vrachtwagens met enorme blokken voorbij. In de groeven zijn overal bulldozers, kiepwagens en snijmachines aan het werk. Als je daar een jaar bent ga je het een met het ander verbinden.”

Hoe kwam het staal in je werk?

“In het begin werkte ik bijna alleen met marmer, maar omdat mijn vrouw Karin, die ook beeldhouwer is, staal gebruikte, kwam die combinatie bij mij tot stand. Vanaf toen ontstonden er beelden die nooit echt werken en niet bewegen. Toch weet iedereen die er een ziet: 'Dit is een machine en die doet ongeveer dat.' Uiteindelijk draait het allemaal om communicatie. Als mijn beelden mensen aanzetten tot fantasie, tot nadenken ben ik tevreden.”

In het interview met Peter Henk Steenhuis in Trouw, 9 april 2011, zeg je: 'Ik moet toegeven dat het materiaal altijd achter mijn ideeën aankomt.' Als ik naar je beelden kijk, denk ik: vorm volgt materiaal.

“Wat ik als kunstenaar zie, wil ik via mijn beeld delen. Natuurlijk heeft materiaal invloed op je, maar het moet niet met je op de loop gaan. Anders krijg je een mooie steen. Techniek is daarom erg belangrijk. Wat ik wil maken moet prevaleren boven wat ik technisch al kan. Zo ontwikkel ik mijzelf. Ik vind het ook prettig om een groot deel van het werk zelf te maken en dat niet uit te besteden. Het maken hoort bij het denken, ik ben geen conceptueel kunstenaar. De kernvraag voor mij is: 'Ben ik oprecht?’“

Kun je iets vertellen over het werkproces met marmer?

“Van te voren heb ik een duidelijke voorstelling van het beeld dat ik wil maken. Ik weet dan ook al welk stuk steen ik ga gebruiken en in wat voor kleur. Marmer is in heel veel verschillende kleuren in de natuur aanwezig. Niet alleen wit, maar bijvoorbeeld ook blauw, oranje en zelfs gifgroen. Alleen zijn ze natuurlijk niet mengbaar, zoals verf. En soms is een bepaald soort marmer ook gewoon op. Dus je moet rekening houden met wat er is. Dat werkt ook mee in het denkproces. Beperking is daarbij juist wel prettig. Van het ene beeld kom ik weer op het andere. Een stalen balk in een vloerbeeld komt bijvoorbeeld ook weer, maar dan veel kleiner, terug in een wandbeeld.

Verder heb je natuurlijk met technische beperkingen te maken. De beelden die ik maak, moeten in de juiste volgorde in elkaar worden gezet. Daarom verzamel ik van te voren alle materialen die ik nodig heb en weet ik al wat het ongeveer gaat worden. Wat tijdens het maken aan ideeën bij mij opborrelt, verwerk ik in het volgende beeld. Zo kunnen er hele series ontstaan, zoals 'Girofinale'. Dat zijn er uiteindelijk 15 geworden, in verschillende maten.

Als ik weet wat ik weten wil, is het onderzoek afgelopen en maak ik weer een heel ander beeld. Soms klein, soms heel groot, aan de wand of op de vloer. Groot werk vereist een heel andere concentratie. Dat vergt meestal veel sjouwen en je hebt er vaak machines bij nodig. Het is een groter gebaar en dat heeft een heel andere betekenis voor je ontwikkeling. Als je klein werk maakt, weet je weer waarom je groot werk maakt. Eigenlijk is alles wat ik maak één grote serie.”

Leidt een fout tijdens het construeren weleens tot een heel ander beeld? Corrigeren in marmer is immers moeilijk.

“Soms zitten er barsten in de steen, dat hoort bij het materiaal. Het breekt gewoon af, als je erin

werkt. Dan vraag ik mij af, waar leidt dit toe? Wat kan ik er dan wel uithalen? In een volgend beeld of al in het bestaande beeld? De betekenis wijzigt daardoor niet, alleen de vorm. Toeval is ook winst.“

Je legt erg de nadruk op de vorm in je werk. Hoe denk je daar over na?

“In mijn atelier staan overal bakken met duizenden 'dingetjes' die ik bij oud ijzerhandels, op straat en op rommelmarkten heb gevonden. Je zou kunnen zeggen dat ik vormen verzamel en dat die bakken mijn bibliotheek, mijn archief zijn. Soms gebruik ik ze meteen, anders dienen ze ter inspiratie.” Willem wijst naar een model van een duikbootje in de vensterbank. “Moet je kijken, wat een intensiteit, volkomen gevormd om zich onzichtbaar voort te bewegen.”

Je past tegenwoordig allerlei materialen in je beelden toe. Hoe komen die combinaties tot stand?

“Het belangrijkste is dat je ieder materiaal vanuit zijn eigenschappen benut. Daar kun je ook mee spelen, want soms bewerk ik marmer zo, dat mensen denken dat het kunststof is, terwijl marmer veel meer diepte heeft. Dan kom je op de vraag: wanneer is het materiaal relevant? Tegenwoordig gebruik ik ook hout, rubber, glas, van alles. Soms is er nog maar een klein stukje marmer in een beeld aanwezig. Door het spuiten zie je dat niet eens meteen. Marmer heeft veel meer kwaliteiten dan alleen als basis te dienen voor het hakken van een mooi beeld.”

Je werk wordt de laatste tijd eleganter, luchtiger welhaast, minder massief. Gebeurt dat gewoon of zit daar een gedachte achter?

“Ik ben ooit begonnen met geometrische vormen in het wit. Daarna gebruikte ik één kleur in mijn beelden. Kleur volgt niet alleen de vorm in mijn werk, maar benadrukt de vorm zelfs, het is een signaal. Bij een schilder werkt dat anders, want daar gaat het om de kleur. Omdat ik voor mezelf concludeerde dat ik dit in de hand had, kon ik van de geometrie loskomen en de kleur er weer uit laten. Mijn werk wordt nu organischer, minder statisch. Het bestaat nu vaak uit meerdere delen die ik op verschillende manieren in elkaar kan zetten en waar ik mee kan variëren, zelfs tussen beelden onderling. De schroeven waarmee ik ze vastmaak zijn duidelijk zichtbaar, net als bij een gemaal. De glazen delen kunnen er ook vanaf worden gedraaid. Het idee dat je een onderdeel los kunt maken of schroeven is al een belangrijk gegeven. Twee van deze vloerbeelden door elkaar heen geplaatst zouden zo een zaalvullende installatie kunnen vormen. Ik kan ze ook goed samen zien met mijn wandobjecten. Kleur komt later weer, ik doe het stapje voor stapje. Het belangrijkste bij het denken over een beeld is dat je de ruimte naar je toe trekt, zodat het correspondeert met de omgeving.”

Zou je zo'n beeld ook in de publieke ruimte kunnen maken?

“Ja, graag zelfs. Het lijkt me een geweldige uitdaging om bijvoorbeeld samen met een architect een meerwaarde te creëren in een gebouw, door open te staan voor wat je in zo'n ruimte kunt begrijpen en ermee doen. Over buitenbeelden heb ik nog niet zo nagedacht. Daarvoor is het avontuur in mijn atelier nog te groot. Mijn materialen zijn ook te kwetsbaar voor buiten. Dus ik zou eerst naar binnen willen, in de hal van een groot gebouw, met de materialen die ik nu gebruik. Met een beperkte groep mensen iets maken dat in mijn vrije werk een ontwikkeling is.”

Kun je je een beeld van jezelf voorstellen zonder marmer?

“Nu nog niet, in de toekomst misschien wel. Marmer is voor mij het symbool van de energiebron. Het ziet er van binnen net zo uit als van buiten en is al miljoenen jaren oud. Andere materialen hebben zo'n sterke lading niet in die mate. Marmer is net als een oude eik waar je al die jaren in kunt zien. Bovendien zijn er nog zoveel soorten en kleuren waar ik nog nooit iets mee gedaan heb. Als ik het marmer weglaat, haal ik voor mijn gevoel de accu uit mijn 'machines'.”

Meer informatie: www.willemharbers.nl.